

Н. П. Самохвал,
аспірант кафедри аудиту обліково-економічного факультету,
ДВНЗ "КНЕУ ім. Вадима Гетьмана"

МІСЦЕ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто сучасні підходи щодо визначення і визнання, оцінки та класифікації поточних зобов'язань підприємства. Проаналізовано методичні засади організації обліку та відображення поточних зобов'язань у системі бухгалтерського обліку та фінансовій звітності.

The article considers the modern approaches in relation to concerning and confession, estimation and classification of current liabilities of enterprise. Methodical principles of organization of accounting and reflection the current liabilities analyses in the accounting system and financial statements.

Ключові слова: поточні зобов'язання, умови визнання, оцінка зобов'язань, класифікація зобов'язань, облік короткострокових зобов'язань.

Key words: current liabilities, terms of confession, estimation of liabilities, classification of liabilities, accounting of current liabilities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах несприятливого економічного середовища в Україні особливої актуальності набуває проблема забезпечення фінансової стабільності та підвищення ефективності господарської діяльності підприємств. Покращення фінансового стану суб'єктів господарювання залежить від їх платоспроможності, зменшення обсягу кредиторської заборгованості, забезпечення виконання зобов'язань перед кредиторами тощо.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин безконтрольне зростання кредиторської заборгованості стає поширеним явищем. Суб'єкти господарської діяльності не можуть своєчасно та в повному обсязі розраховуватися за власними зобов'язаннями у зв'язку з нестачею коштів та обмеженими фінансовими можливостями.

За таких умов підтримка на прийнятному рівні фінансової стабільності підприємства, що існує і розвивається у несприятливому конкурентному середовищі, залежить від своєчасного надходження коштів від покупців і можливості відстрочки платежів по своїх короткострокових зобов'язаннях.

За останні роки роботи українських підприємств помітна тенденція до зростання їх поточної заборгованості. Так, за даними Держкомстату України, станом на 30 вересня 2010 р. поточні зобов'язання підприємств зросли на 19% (або на 197 023 млн грн.) порівняно з даними на 30 вересня 2009 р., в тому числі кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги станом на 30 вересня 2010 р. збільшилась на 22% (або на 185 916 млн грн.) порівняно з даними на 30 вересня 2009 р. [13].

Перед суб'єктами господарювання гостро постають питання щодо виникнення та погашення поточної кредиторської заборгованості, недопущення прострочення термінів платежів і доведення заборгованості до стану безнадійної, правильного та достовірного її відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності.

Крім того, на стан розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями впливає процес реформування бухгалтерського обліку в Україні, що відбувається з урахуванням національних особливостей та набутого міжнародного досвіду. Одночасно із процесом реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку потрібен перегляд раніше діючих підходів до розкриття інформації про кредиторську заборгованість у фінансовій звітності господарюючих суб'єктів.

Тому на сьогодні до найбільш важливих завдань, виконання яких повинно сприяти покращенню фінансового стану підприємства, відноситься правильна організація обліку поточної кредиторської заборгованості та відображення її у фінансовій звітності.

Додатковим стимулом для дослідження питань відображення поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності активно служать процеси глобалізації й гармонізації економіки, що відбуваються в цей час.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Науковий інтерес до питань теорії та методології обліку короткострокових зобов'язань простежується в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Н.М. Грабова, Р. Грачова, В.П. Завгороднього, В.М. Івахненка, М.В. Кузельного, А.М. Кузьмінського, Н.М. Ткаченка, С.Кузнецової, М.С. Пушкаря, Альберта Р. Макміна, Б. Райана, В.Г. Швеця та інших.

Проведені дослідження наукових робіт провідних вчених та практики господарської діяльності свідчить про те, що окремі теоретичні положення щодо трактування поточних зобов'язань є дискусійними, а низка важливих аспектів визначення, класифікації, визнання, оцінки, методики їх обліку потребують уточнення та подальшого вдосконалення.

Окремим питанням організації та методології обліку поточних зобов'язань приділяється недостатня увага, внаслідок чого ускладнюється дотримання основних

методичних принципів ведення обліку, спотворюється інформація про фінансовий стан підприємства, стан розрахунків, знижується ефективність прийняття управлінських рішень.

Так, недостатня теоретична розробка питань визнання зобов'язань, відсутні загальні підходи до оцінки окремих видів поточних зобов'язань, існують розбіжності щодо їхнього визначення у правовому та обліковому полі, дослідження ускладнюється через різноманітність видів зобов'язань, велику кількість суб'єктів та об'єктів тощо.

Тому виникає необхідність удосконалення теоретичних й організаційних положень обліку поточних зобов'язань, особливо в складних умовах реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку й поетапного переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів та методичних засад обліку поточних зобов'язань в сучасних умовах господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У процесі своєї господарської діяльності підприємства залучають додаткові фінансові ресурси із зовнішнього економічного середовища. Позикові ресурси залучаються тимчасово та мають певні особливості їх функціонування.

Як зазначає Коваленко В.В., всі етапи облікових робіт, пов'язаних із формуванням та управлінням позиковими ресурсами, у системі бухгалтерського обліку підпадають під облік зобов'язань і регламентуються вітчизняними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [14].

Зобов'язання — одне з найбільш поширених явищ, з яким зустрічаються у своїй роботі керівники підприємств, які повинні володіти щоденною інформацією про їх розмір.

Зобов'язання можуть виникнути:

- у результаті укладених договорів;
- відповідно до нормативних документів.

У бухгалтерському обліку підприємства зобов'язання виникають не в момент укладення договору, а після здійснення однієї із сторін передбачених у договорі дій (або бездіяльності), внаслідок яких виникає заборгованість однієї сторони перед іншою.

Це пов'язано з тим, що одночасне виконання обома сторонами договору неможливе: спочатку свої зобов'язання виконує одна зі сторін, внаслідок чого у неї виникає право вимагати компенсації за заборгованістю, а у іншої сторони — обов'язок оплатити цю заборгованість. Тобто у бухгалтерському обліку підприємства, у першій сторони в складі господарських засобів виникає актив у вигляді дебіторської заборгованості, а у іншій сторони — зобов'язання погасити цю заборгованість, яка називається кредиторською [12].

Для розуміння сутності зобов'язання розглянемо підходи до визначення цього терміна з позиції права та бухгалтерського обліку.

У ст. 510 Цивільного кодексу України зазначено: зобов'язанням є правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [4].

У свою чергу, ст. 173 Господарського кодексу України господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, внаслідок чого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утрима-

тися від певних дій, а інший суб'єкт (управлена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку [5].

Таким чином, правовий підхід регулює і пояснює механізм взаємовідносин, що виникають між сторонами в процесі господарських відносин.

Згідно П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" зобов'язання — це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [2]. Подібне визначення наведено в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", П(С)БО 2 "Баланс", П(С)БО 11 "Зобов'язання" та інших нормативних документах.

Тобто, з позиції бухгалтерського обліку, зобов'язання — заборгованість підприємства перед іншими юридичним і фізичним особам, що виникла в результаті здійснених раніше дій, оцінена в грошовій або інших формах і щодо якої в підприємства існують зобов'язання її погашення в певний строк.

Виходячи з аналізу нормативно-правових актів, випливає те, що правовий аспект при визначенні зобов'язань акцентує увагу на взаємовідносинах, що виникають між суб'єктами в процесі їх діяльності, а нормативні акти, що регулюють ведення бухгалтерського обліку, цей пріоритет упускають, що пояснюється різними сферами застосування цього поняття в праві та обліку.

Облік зобов'язань розпочинається з факту його визнання, оцінки та фіксування в системі рахунків з подальшим розкриттям у фінансовій звітності. Фінансова звітність має містити всю інформацію про господарські операції, пов'язані з виникненням та погашенням зобов'язань, яка може впливати на рішення, що приймаються на її основі. Це забезпечується завдяки дії принципу повного висвітлення. Інформацію про кредиторську заборгованість у фінансовій звітності всіх підприємств узагальнюють в єдиній грошовій одиниці відповідно до принципу єдиного грошового вимірника.

Розкриття інформації про зобов'язання у фінансовій звітності — один зі шляхів надання інформації про наявні зобов'язання в разі, якщо неможливо відобразити її на рахунках пасиву, але за встановленими вимогами до звітності вона має бути наведена. У П(С)БО 11 "Зобов'язання" визначено основні вимоги щодо розкриття інформації про наявну заборгованість в фінансовій звітності. Відповідно до нього зобов'язання визнається і відображується в обліку, якщо:

- його оцінка може бути достовірно визначена;
- існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення.

Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу у звітному періоді [1].

С. Голов та М. Пушкар розширюють умови визнання зобов'язань, ґрунтуючись на попередніх. Зокрема, М. Пушкар до таких умов зараховує:

— зобов'язання, відображені в теперішньому часі, які вони є наслідком минулих фактів господарського життя (отримані запаси, послуги, завдана шкода, за яку підприємство несе відповідальність);

— підприємство визнає необхідність майбутніх платежів кредиторам з метою надалі підтримувати господарські зв'язки з ними відповідно до нормального ходу підприємницької діяльності;

— зобов'язання має бути виконано незаперечно, але майбутні платежі мають імовірний характер, оскільки підприємство може мати ускладнення з платежами;

— терміни виконання зобов'язань можуть бути визначені, але точна дата невідома;

— суб'єкт, стосовно якого виникли боргові зобов'язання, має бути ідентифікований як особа чи група осіб, хоча в момент реєстрації зобов'язання суб'єкт міг бути неідентифікованим [10].

Таким чином, враховуючи сутність та специфіку застосування зобов'язань, необхідно розширити умови їх визнання в обліку.

Для повного висвітлення інформації про поточні зобов'язання в бухгалтерському обліку важливою умовою є правильна їх класифікація. Група вчених, зокрема Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Кузьмінський, Т.І. Єфіменко, класифікують заборгованість за терміном та фактом їх погашення, що базується на вітчизняних стандартах бухгалтерського обліку України. Проте, цей підхід не передбачає чіткого визначення класифікаційних ознак заборгованості.

Для вирішення зазначеної проблеми виникає необхідність у розробці комплексного підходу до класифікації зобов'язань, що буде враховувати специфіку окремих видів заборгованості.

З метою бухгалтерського обліку за П(С)БО 11 "Зобов'язання" зобов'язання класифікують на: довгострокові та поточні зобов'язання; забезпечення; непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

У свою чергу, згідно П(С)БО 2 "Баланс" поточні зобов'язання — це зобов'язання, що будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12 місяців, починаючи з дати балансу [3].

Методологія та порядок розкриття інформації в обліку про поточні зобов'язання регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання". До поточних зобов'язань належать рахунки до сплати, короткострокові векселі до сплати, нараховані витрати (заборгованість по заробітній платі, податки і проценти до сплати), дивіденди до сплати, поточна частина довгострокової заборгованості та отримані платежі (їх ще називають відкладеними доходами або доходами майбутніх періодів).

У дослідженні Гудзь О. С. запропоновано більш детальну характеристику поточних зобов'язань підприємства. Зокрема, поточний позичковий капітал може формуватися за рахунок таких видів зобов'язань:

- короткострокові кредити банків;
- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями (частина довгострокової заборгованості, яку необхідно погасити протягом одного року з дати складання балансу);
- векселі видані (сума заборгованості за виданими векселями в забезпечення поставок (робіт, послуг) від постачальників, підрядників та інших кредиторів, термін погашення якої не перевищує 12 календарних місяців);
- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (сума заборгованості постачальникам і підрядникам за отримані матеріальні цінності, виконані роботи та отримані послуги, крім заборгованості, що забезпечена векселями);
- поточні зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів (сума внесків, одержаних від інших осіб у рахунок наступних поставок продукції, виконання робіт (послуг), а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника);
- поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом (заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, а також зобов'язання за фінансовими санкціями, що справляються у дохід бюджету);
- поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування (заборгованість по зборах на обов'язкове державне пенсійне страхування, на обов'язкове соціальне страхування, на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, розрахунки за індивідуальним страхуванням персоналу підприємства, за страхуванням майна та по інших розрахунках за страхуванням);
- поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці (заборгованість по нарахованій, але не виплаченій оплаті праці, преміях, допомогах тощо);
- поточні зобов'язання за розрахунками з учасни-

ками (заборгованість підприємства його учасникам (власникам), пов'язану з розподілом прибутку (дивідендів) та іншими виплатами, нарахованими засновникам та учасникам за користування майном, зокрема земельним і майновим паєм, а також виплатами у зв'язку з одержанням належної вибулому учаснику частини активів підприємства);

— поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків (заборгованість підприємства пов'язаним сторонам та кредиторську заборгованість по внутрішньовідомчих розрахунках);

— інші поточні зобов'язання (суми зобов'язань, які не можуть бути включені до інших статей, зокрема заборгованість за нарахованими відсотками та ряд інших) [1].

Отже, проблеми визнання, оцінки, а також правильного відображення в бухгалтерському обліку інформації про короткострокові зобов'язання залежать також від чіткої та узагальненої класифікації заборгованості за терміном їх погашення.

Важливою складовою з позиції бухгалтерського обліку є правильна оцінка господарських засобів, джерел їх утворення та результатів діяльності. Оцінка суттєво впливає на загальний обліковий процес, оскільки завдяки їй можна отримати достовірні дані про наявні ресурси підприємства, достовірну звітність і, як результат, ефективно управляти господарською діяльністю.

Зобов'язання традиційно оцінюється сумою коштів, необхідною для погашення заборгованості, або в умовах ринку вартістю товарів і послуг, які потрібно представити.

Відповідно до принципу бухгалтерського обліку та фінансової звітності в обліку слід застосовувати такі методи оцінки, які запобігатимуть завищенню оцінки активів і доходів та заниженню оцінки зобов'язань і витрат суб'єктів господарювання.

Отже, зобов'язання необхідно оцінювати таким методом, який би не занижував їхню суму. Завдяки дії принципу безперервності оцінку зобов'язань підприємства здійснюють, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме й надалі.

Дослідити і класифікувати підходи до оцінки зобов'язань, що використовуються у бухгалтерському обліку, за національною нормативною базою неможливо, оскільки в ній відсутній окремий документ, подібний до Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів, який висвітлював би загальні підходи до оцінювання об'єктів бухгалтерського обліку.

Згідно з Концептуальною основою складання та подання фінансових звітів окрема заборгованість може значною мірою вимірюватися тільки із застосуванням попередніх оцінок. Для визначення балансової вартості зобов'язань існують такі види оцінок:

- історична собівартість — сума активів, що можуть бути передані в рахунок сплати зобов'язання, або сума грошових коштів чи їх еквівалентів, які будуть сплачені з метою погашення зобов'язання у процесі звичайної господарської діяльності підприємства;
- поточна вартість — недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яку необхідно сплатити для того, щоб погасити зобов'язання на поточний момент. На практиці сума погашення збігатиметься з історичною собівартістю та поточною вартістю зобов'язань;
- вартість реалізації (погашення) — зобов'язання відображують за вартістю їх погашення, тобто за недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства;
- теперішня вартість — зобов'язання відображують за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язання у процесі звичайної діяльності підприємства [8].

У П(С)БО 11 "Зобов'язання" однією з умов визнання зобов'язань є достовірно визначена оцінка, проте інформація про види та методику оцінки зобов'язань у ньому не вказана. П. 12 зазначеного положення визначений загальний підхід щодо оцінки поточних зобов'язань, що передбачає їх відображення в балансі за сумою погашення — недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Виникає питання: чи можна застосувати цю норму до всіх видів поточних зобов'язань? Окрема характеристика поточних зобов'язань та відображення їх у Балансі (Форма № 1) розкрита в П(С)БО 2 "Баланс", але, за якою оцінкою відображається та чи інша стаття поточних зобов'язань, не зазначено. Тобто національні стандарти бухгалтерського обліку не передбачають оцінку окремих видів поточних зобов'язань, що ускладнює процес відображення їх в обліку та звітності.

Дослідження різних видів оцінки зобов'язань у бухгалтерському обліку приділяє у своїй роботі Сафарова А.Т. [15]. Розглянемо запропоновані підходи до оцінки окремих видів поточних зобов'язань.

Короткострокові кредити банків є сумою заборгованості підприємства перед банківськими установами за отриманими позиками. Погашення короткострокової позики передбачається протягом дванадцяти місяців з дати її отримання. В сучасних умовах отримання підприємством короткострокової позики приводить до виникнення зобов'язань перед банківською установою за основною сумою боргу та за нарахованими відсотками. Нараховуючи відсотки за кредит, підприємство збільшує не тільки свої поточні зобов'язання, а й фінансові витрати. Тому доцільно оцінювати зобов'язання за позикою за теперішньою вартістю. Неправильне відображення нарахування і сплати відсотків у бухгалтерському обліку викривлює реальний фінансовий стан підприємства, зменшує власний капітал та збільшує зобов'язання.

Виникнення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги відображає суму грошових коштів, яку має сплатити підприємство своїм кредиторам в результаті її погашення. В умовах фінансової кризи договори між підприємствами укладаються на нетривалий період та передбачають погашення зобов'язань протягом тижня чи місяця, а фактично перерахування коштів затягується до 6—8 місяців. Такі відносини псує стосунки підприємств з кредиторами, підривають довіру партнерів. Тому доцільно було б при укладанні договорів передбачити коригування суми зобов'язання на індекс інфляції. Отже, кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги доцільно оцінювати за поточною вартістю придбання, оскільки вона враховує чинник інфляції і динаміку цін.

Щодо зобов'язань перед бюджетом, то цей вид заборгованості пропонують оцінювати за сумою погашення. Вчасно не сплачені податки призводять до виникнення пені та застосування штрафних санкцій до підприємства — платника податку, які необхідно відображати в обліку збільшенням інших витрат операційної діяльності. Якщо ж підприємство погасило заборгованість перед бюджетом, а пеня за прострочення платежу не була нарахована, то у цьому випадку при проведенні аудиторської перевірки виявляється помилка, і підприємство повинне відкоригувати зобов'язання перед бюджетом у складі інших операційних витрат, а зобов'язання перед бюджетом повинні бути збільшені на суму пені.

Щодо розрахунків з учасниками, то можна зазначити наступне. Відповідно до П(С)БО 2 "Баланс" поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками оцінюються за сумою заборгованості підприємства його учасникам, пов'язаною з розподілом прибутку і формуванням статутного капіталу. Розрахунки з учасниками передбачають погашення заборгованості за нарахованими

дивідендами та за іншими виплатами. Виплата дивідендів проводиться шляхом видачі готівкових коштів з каси або перерахуванням на поточний рахунок учасника. Проте трапляються випадки, коли засновники, отримавши дивіденди, прагнуть знову їх вкласти у підприємство з метою інвестування. У цьому випадку можливі два варіанти вкладення коштів. Так, у першому випадку учасник вносить кошти у касу або на поточний рахунок підприємства, тим самим збільшуючи розмір додаткового капіталу без зміни статутного капіталу. У другому випадку учасник може вносити кошти у вигляді позики для підприємства, тобто збільшення коштів у касі чи на поточному рахунку призведе до зростання зобов'язань підприємства перед учасником, а погашення такої позики здійснюється через зменшення заборгованості перед учасником. Таким чином, позику, отриману від засновників (учасників) терміном до одного року, потрібно відображати як збільшення зобов'язань підприємства, а терміном понад рік — збільшенням додаткового капіталу, тобто коштів власників [15].

Таким чином, згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку, поточні зобов'язання оцінюються за сумою погашення, тобто за вартістю реалізації. Проте не до всіх видів поточних зобов'язань доцільно застосовувати таку вартість. Зокрема, зобов'язання за короткостроковими позиками можна оцінювати за теперішньою вартістю, заборгованість перед бюджетом — за вартістю реалізації, заборгованість за товари, роботи, послуги — за поточною вартістю.

Крім того, Шевчук С. у своєму дослідженні звертає увагу на порядок оцінки поточної заборгованості, вираженої в іноземній валюті, який подано в П(С)БО 21 "Вплив змін валютних курсів" та у МСБО 21 "Вплив змін валютних курсів". Такі зобов'язання при первісному визнанні відображують у валюті звітності перерахунком суми в іноземній валюті із застосуванням курсу НБУ на дату здійснення операції. В подальшому зобов'язання, які є монетарними статтями, перераховують за курсом НБУ, що діє на дату погашення зобов'язань та/або на дату балансу. Курсову різницю, яка виникає при цьому, відображують у складі відповідних доходів або витрат підприємства. Немонетарні зобов'язання перерахунку не підлягають, їх відображують за вартістю, визначеною при їх визнанні [9].

Успішне ведення бухгалтерського обліку на підприємстві великого мірою залежить від належної організації бухгалтерського обліку на підприємстві. З метою отримання достовірної фінансової звітності та забезпечення необхідною інформацією про поточні зобов'язання внутрішніх та зовнішніх користувачів, необхідно визначити основні положення організації обліку та встановити порядок їх відображення в обліку.

Перш за все, організація бухгалтерського обліку зобов'язань повинна забезпечити:

- документування розрахунків;
- своєчасне та повне відображення даних первинного обліку в реєстрах;
- правдиве відображення інформації у звітності та примітках до неї.

Організації обліку зобов'язань на підприємстві надається важливе значення. Вона повинна забезпечувати постійний контроль за дотриманням строків оплати рахунків постачальників, своєчасність розрахунків з бюджетом, органами соціального страхування, працівниками з оплати праці, погашення позик та відсотків за ними тощо.

Несвоєчасна оплата боргів та зобов'язань веде до залучення в оборот коштів, що належать іншим підприємствам або бюджету, що може призвести до застосування до підприємства як фінансових санкцій, так і адміністративних або кримінальних покарань керівника та головного бухгалтера підприємства.

Правильна організація обліку зобов'язань потребує суворого дотримання фінансової дисципліни: власної

Таблиця 1. Розкриття інформації про поточні зобов'язання у фінансовій звітності

Код та назва рахунку з обліку поточних зобов'язань	Номер рядка в формі звітності			
	Балансі (ф. № 1)	Звіті про фінансові результати (ф. № 2)	Звіті про рух грошових коштів (ф. № 3)	Звіті про власний капітал (ф. № 4)
60 «Короткострокові позики»	500	-	320,340	-
61 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями»	510	-	340,360	-
62 «Короткострокові векселі видані»	520	-	-	-
63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»	530	-	-	-
64 «Розрахунки за податками і платежами»	170,210,250,550,560,610	015,120,180,210	140	-
65 «Розрахунки за страхуванням»	570	-	-	-
66 «Розрахунки з оплати праці»	580	-	-	-
67 «Розрахунки з учасниками»	590	-	350,360	140,180,200
68 «Розрахунки за іншими операціями»	200,540,600,610	140	360	170,180

оплати боргів за зобов'язаннями і забезпечення своєчасного одержання коштів за реалізовану продукцію та надані послуги [12].

Отже, раціонально організований бухгалтерський облік зобов'язань на підприємстві сприятиме виявленню найбільш ефективних форм та умов залучення позикових ресурсів, забезпеченню своєчасності розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями підприємства, проведенню заходів щодо зменшення розміру заборгованості та забезпеченню виконання зобов'язань перед кредиторами.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. № 291, облік та узагальнення інформації щодо поточних зобов'язань, які будуть погашені у звичайному ході операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців з дати балансу, ведеться на рахунках шостого класу плану рахунків.

На рахунках цього класу ведеться облік короткострокових позик, довгострокових зобов'язань, що стали поточною заборгованістю із строком погашення на дату балансу не більше дванадцяти місяців, короткострокових векселів виданих, розрахунків з постачальниками та підрядниками, розрахунків з податків і платежів, розрахунків за страхуванням, розрахунків з оплати праці, розрахунків з учасниками, а також інших розрахунків та операцій, доходів майбутніх періодів [6].

При складанні фінансової звітності всі позиції зобов'язань мають бути переглянуті з погляду виконання умов їх визнання, класифікації та оцінки. Дані шостого класу рахунків "Поточні зобов'язання" відображають у чотирьох формах фінансової звітності: № 1 "Баланс", № 2 "Звіт про фінансові результати", № 3 "Звіт про рух грошових коштів", № 4 "Звіт про власний капітал" (табл.1).

Важливу роль під час складання річної фінансової звітності відіграють Примітки до неї, в яких обов'язково слід наводити інформацію про зобов'язання підприємства: суму та строки погашення зобов'язання, яке було включено до складу поточних зобов'язань відповідно до п. 8 П(С) БО 11 "Зобов'язання" із обґрунтуванням причин цього, перелік та суми зобов'язань, що включені до статей Балансу (ф. № 1) "Інші поточні зобов'язання".

З огляду на вказане, ми бачимо, що інформація про поточні зобов'язання найповніше відображена в балансі (форма № 1).

Зобов'язання власника не відображають у фінансовій звітності підприємства, що досягається завдяки дотриманню принципу автономності. В умовах широкого використання комп'ютерних систем можна формувати велику кількість додаткових звітів про виникнення й погашення зобов'язань.

Важливою складовою є формування типових недоліків надання облікової інформації в бухгалтерській звітності для управлінського персоналу, врахування яких при створенні такої звітності сприяє підвищенню загального рівня її ефективності для системи управління підприємством [9].

ВИСНОВКИ

Отже, ми дійшли висновку, що облік поточних зобов'язань потребує подальшого вдосконалення в системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Залишаються не до кінця розв'язаними підходи щодо визначення і визнання зобов'язань у вітчизняній практиці. Класифікація зобов'язань

відповідно до національних стандартів свідчить про необхідність розробки комплексного підходу, що буде враховувати специфіку окремих видів заборгованості. Остаточного дослідження та потребує подальшого вивчення питання оцінки зобов'язань та її відображення в бухгалтерському обліку. Розв'язання цих проблем дасть можливість знизити негативний вплив різноманітних факторів та покращити майбутній фінансовий стан підприємства.

Література:

1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання".
2. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності".
3. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 2 "Баланс".
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. № 435-IV.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV.
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. N 291 (зареєстровано в Міністерстві Юстиції України 21.12.99 р. за N 893/4186).
7. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. — К.: Алерта, 2006. — С. 786—792;
8. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклад та коментарі: практ. посібник. — К., 2006 — 860 с.
9. Шевчук С. Визнання та оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку і фінансовій звітності // Бухгалтерський облік та аудит. — 2009. — № 6. — С. 18—23.
10. Кузнецова С. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення // Бухгалтерський облік і аудит. — 2008. — № 11. — С. 15—24.
11. Гудзь О.С. Дебіторська та кредиторська заборгованість в системі управління фінансовими ресурсами підприємств // Облік і фінанси АПК. — 2007. — № 01—02. — С. 59—61.
12. Реформування економіки України: стан та перспективи: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 26—27 листопада 2009 р., м. Київ. — К.: МІБО КНЕУ, 2009 — 296.
13. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
14. Коваленко В. В. Проблеми бухгалтерського обліку зобов'язань підприємства [Електронний ресурс]; http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/7_57837.doc.htm
15. Сафарова А.Т., 2009 Проблеми оцінки поточних зобов'язань у бухгалтерському обліку: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP/Menagment/2009_647/90.pdf

Стаття надійшла до редакції 22.06.2011 р.